

Sotsiaaalained

Sotsiaaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumismorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

Ainevaldkonna õppeained ja maht Nooruse Koolis

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus. Inimeseõpetust õpitakse alates 2. klassist, ajalugu õpitakse alates 5. klassist ning ühiskonnaõpetust 6. klassist. Õppeainete kavades esitatud taotletavate õpitulemuste saavutamine toimub nädalatundide lõikes järgmiselt:

Kooliaste	Aine nimetus	Tundide arv
I kooliaste	inimeseõpetus	2 nädalatundi (1 tund 2. ja 3. kl)
II kooliaste	inimeseõpetus	2 nädalatundi 5. kl
	ajalugu	3 nädalatundi (1 tund 5. kl, 2 tundi 6. kl)
	ühiskonnaõpetus	1 nädalatund 6. kl
	valikaine kodulugu	1 nädalatund 5. kl
III kooliaste	ajalugu	6 nädalatundi (2 tundi 7.-9. kl)
	inimeseõpetus	2 nädalatundi (1 tund 7. ja 8. kl)
	ühiskonnaõpetus	2 nädalatundi 9. kl

Sotsiaaalainete õppekava toetab valikaine (vaba tunniressursi arvelt) kodulugu (1 nädalatund 5.klassis). Koduloo aines keskendutakse Nooruse kooli arengukavas välja toodud saarluse meridiaanile, keskendudes aineteadmiste andmisel Saaremaa ajaloost.

Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse-tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja

moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmeis, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks.

Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

Sotsiaalainete õpetamisel tuginetakse Nooruse Kooli arengukavas välja toodud meridiaanidele nagu saarlus, heaolu ja tehnoloogia. Saarluse meridiaan on lõimitud sotsiaalainete ainekavasse läbi lõimingupäevade ja lennuleste lõiminguprojektidega, õppekäikude ja -reisidega. 5. klasside koduloo tunnid keskenduvad Saaremaa kultuuriloolisele arengule ning olulisematele sündmustele kodukoha ajaloos. 6. - 9. klasside ajalooõpetus keskendub saarlusele vastavate teemade kajastamise kaudu. Ühiskonnaõpetuse tundides keskendutakse 6. ja 9. klassis Eesti riigi ja ühiskonna toimimisele, mille käigus tuuakse näiteid kodukohast ning kohalikust omavalitsusest. Sotsiaalainete õpetamisel lähtutakse erinevatest tehnoloogilistest võimalustest ning lõimitakse õppesse digitehnoloogilisi ülesandeid. Lõiminguprojektid sisaldavad endas nii saarluse, tehnoloogia kui ka heaolu meridiaanile suunatud tegevusi. Heaolu meridiaan on sotsiaalainete valdkonnaga väga tugevalt seotud läbi väärtuspõhise õppe. Sotsiaalainete kaudu suunatakse õpilasi leidma lahendusi ühiskonnas esinevatele probleemidele ja kitsaskohtadele. Inimeseõpetuses keskendutakse inimeseks kujunemisele, ühiskonnaõpetuses lisatakse juba olemasolevatele teadmistele ühiskondlik mõiste ning ajaloo kaudu kujuneb õpilastel arusaam ühiskonnast kui tervikust. Koolis toetavad sotsiaalainete pädevuse saavutamist lisaks erinevad projektid nagu pärandivaderid, KEAT, KIK, Teater Maale, Erasmus+, toimuvad erinevad laagrid (5. klasside kevadlaager, 8. klasside talvelaager). Õppetöö toimub nii koolis, kui väljaspool kooli, nt kohalikes muuseumites, nõustamiskeskustes, linnaruumis (kultuuriobjektid, valla- ja kohtumaja külastused) ja üle Saaremaa (KIK).

Üldpädevused lähtuvad Põhikooli riikliku õppekava sotsiaalvaldkonna lisast.

Järgnevalt on välja toodud ainekavad kooliastmeti ja aine sisu klasside kaupa.

- Inimeseõpetus
- Ajalugu
- Ühiskonnaõpetus

Inimeseõpetus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamussavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentriiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisharjumused jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

Kooliastme õpitulemused

I kooliaste
1) Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.2) Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.3) Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.4) Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.5) Mõistab üldtunnustatud käitumisharjumuste ja seaduste järgimise vajalikkust.6) Tunneb liiklusreegleid.7) Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.

- 8) Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
- 9) Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamisevajadust.
- 10) Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
- 11) Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
- 12) Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
- 13) Oskab oma tervist hoida.
- 14) Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
- 15) Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
- 16) Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
- 17) Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
- 18) Mõistab keskkonna hoidmisetahtsust ja enda võimalusi selles.

II kooliaste

- 1) Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
- 2) Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
- 3) Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
- 4) On loov ja ettevõtlik.
- 5) On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
- 6) Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
- 7) Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
- 8) Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
- 9) Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemiseväärtust
- 10) Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
- 11) Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
- 12) Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
- 13) Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
- 14) Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimesetervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
- 15) Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku eluimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

III kooliaste

- 1) Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
- 2) Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.
- 3) Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
- 4) Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
- 5) On loov ja ettevõtlik.

- 6) Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
- 7) Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ningvaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
- 8) Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
- 9) Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
- 10) Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist jahoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
- 11) Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
- 12) Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
- 13) Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
- 14) Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

Füüsiline õpikeskkond

Kool korraldab valdava osa õppes klassis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus rühmatöök ja ümarlauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid;
- 2) internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
- 3) korraldada õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul;
- 4) kasutada klassiruumis ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse konkreetsete õpitulemuste saavutamise ja õppija arengu toetamist, kusjuures põhirõhk on õpilase arengu toetamisel. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja mitteeristatavat hindamist. Mitteeristava hindamisskaala puhul tuleb õpetajal määratleda õpiväljundid ehk mis tuleb ära teha selleks, et õpilane läbiks õppeaine edukalt (positiivse tulemusega). Mitteeristavas hindamises kasutatakse termineid „arvestatud“ ja „mittearvestatud“. 8.klassis teisendatakse õppeaasta lõpus aastahinne mitteeristatavate hinnete asemel numbriliseks. Seda protsessi toetab õpitulemuste saavutamine õppeaasta lõpuks. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse ning milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid. Hindamise põhiülesanne on toetada õpilase arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamisel, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

I kooliaste

2. klass

Õpitulemused	Õppesisu

• kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolt kanda; • kirjeldab tervet ja haiget inimest; • teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte; • teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud; • mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport; • demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, ninaverejooks); • teab hädaabi telefoninumbrit.	Mina ja tervis Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi. Ravimid.
• selgitab lähemaid sugulussuhteid; • kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes • jutustab oma pere traditsioonidest; • kirjeldab ohtlikke kohti ning olukordi kooliteel ja koduümbruses, oskab tänaval käituda ning valib ohutu tee sihtpunkti; • väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu.	Mina ja minu pere Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Kodused tööd. Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond.
• kirjeldab rahvakombeid.	Mina ja kodumaa Rahvakalendri tähtpäevad.
• teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt.	Mina ja meie Liiklusreeglid.
• teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning et raha teenitakse tööga.	Meie/Mina: teave ja asjad Raha.
Soovituslik digipädevuste lõiming	
• Stuudiumi konto loomine ja sinna sisenemine. • Kooli e-posti konto kasutamine – sisselogimine, kirja avamine, kirja kirjutamine internetiaadressi sisestamine otsinguribale. • Leiab oma õppimised ja hinded Stuudiumist. • e-kirja lugemine koolikontol olevas e-postikastis • Google Drive's dokumendi faili loomine ja jagamine • Kasutab erinevaid mängulisi keskkondi, nt frepy.eu, Matetalgud, 99math vms • Tekstitöötlus • Ärakiri - lihtlausete trükkimisel kasutab õpilane: (suur algustäht, lauselõpumärk, kirjastiil Times New Roman, kirjasuurus 12, teksti värvimine, teksti joondamine, reavahe määramine) • Multifilmid „Netilambad“ – erinevad teemad digiturvalisuse õpetamisel • Küberturvalisuse mäng SPOOFY • Õpilane hoiab enda kasutuses olevat digiseadet • Enne seadme sulgemist logib õpilane enda kontolt välja (Stuudium, e-post) • Arvuti kasutus ja inimese tervis – harjutused kehale, silmade tervis	

3. klass

Õpitulemused	Õppesisu

• tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi; • oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; • leiab Euroopa kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt kodukoha; • tunneb rahvuslikku ja kodukoha sümboolikat; • nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodumaad; • teab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid.	Mina ja kodumaa Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid. Rahvakalendri tähtpäevad. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.
• eristab, mis on aja kulg ja seis; • oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist; • väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks; • selgitab asjade väärtust; • oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta; • väärtustab ausust asjade jagamisel	Mina: aeg ja asjad Täpsus, lubadused, vastutus ja ausus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.
• teab ja väärtustab igapäevase individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevusega, õigust olla erinev; • selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust; • nimetab enda õigusi ja kohustusi; • teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused	Meie/Mina Mina. Igapäevase individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.
• kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine; • eristab vaimset ja füüsilist tervist; • kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda või hoiduda tegevusest, mis ohustab tervist; • demonstreerib õpitu olukorras lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus); • nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral; • teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi; • väärtustab tervislikku eluviisi.	Meie/Mina ja tervis Tervise eest hoolitsemine. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Abi saamise võimalused. Esmaabi. Vaimne ja füüsiline tervis.
• nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega;	Meie/Mina ja meie Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine.

• kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi; • väärtustab sõprust ja koostööd; • eristab enda head ja halba käitumist, kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu; • väärtustab leppimise, vabandust palumise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes; • nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks; • demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest; • mõistab, et kiusamine ja vägivald ei ole aktsepteeritud ja lubatud käitumine, ning teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivaldiga korral; • kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutustundlikkus ja südametunnistus; • väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist; • kirjeldab oma tegevuse plaanimist nädalas, väärtustades vastutust; • nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust; • teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt; • eristab tööd ja mängu; • selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada; • teab tegureid, mis soodustavad või takistavad õppimist	Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandust palumine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.
• kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid; • selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning mis on turvaline käitumine mediakeskkonnas; • selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine; • kirjeldab, mis vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes	Meie/Mina: teave ja asjad Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine mediakeskkonnas. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Oma kulutuste plaanimine.
Soovituslik digipädevuste lõiming	
• infootsing (tekst, pilt) internetis otsingusõnade abil • teeb arvuti ekraanil olevast kuvatõmmise ja leiab salvestatud sisu seadmest üles • õpetaja jagatud faili avamine ja selle täitmine	

- Google Drive'is dokumendi faili loomine ja jagamine
- Kasutab info otsimiseks käsklust Ctrl/Cmd + F
- Märgistatud sõna/pildi kopeerimine ja kleepimine ning viitamine
- e-kirja lugemine koolikontol olevas e-postkastis - kirja kirjutamine, saatmine, manus
- Suhtlemine õpetajaga läbi õppeinfosüsteemi (Stuudium)
- Faili, veebilingi, tsitaadi kopeerimine ja selle jagamine
- Õpilane leiab oma õppimised ja hinded Stuudiumist
- Kasutab erinevaid mängulisi keskkondi.

II kooliaste

5. klass

ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid. Nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid Seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks). Nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid; Selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad.	Tervis Tervise olemus Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis. Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid. Mõistekaart ja definitsioon “tervis”. Paaristööna koostavad kõigepealt märksõnalise tervise selgituse ning seejärel mõistekaarti kasutades tervise definitsiooni. Mänguline ülesanne – nurgad. Klassi nurkadesse pannakse sildid “vaimne”, “füüsiline”, “sotsiaalne”, “kõik”. Õpetaja nimetab märksõnu ning õpilased liiguvad vastava sildi juurde, mida antud märksõna kirjeldab. Mäng sobib nii tervise osade kui tervist mõjutavate tegurite osas. Diagrammi koostamine tervist mõjutavate tegurite (nt eluviis, arstiabi, keskkond, pärilikkus) omavahelise suhte kohta. Märksõnade kirjutamine diagrammile. Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad. Stress Stressiga toimetulek. Praktiline ülesanne - oma pikkuse, kaalu, pulsi määramine (sh kehamassiindeks). Individaalülesanne. Oma tervise kirjeldamine kasutades hinnanguid “hea kehv”, “energiline - väsinud”, “unine - ergas” jne

Toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist.

Toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust.

Selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust.

Tervislik eluviis.

Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus.

Tervislik toitumine

Infootsing toitumine.ee lehel, leitu vormistamine töölehele. Tulemusena valmib tervist toetava toiduvaliku põhimõtteid tutvustav töö.

Individuaalülesanne. Tervist toetava päeva- või nädalamenüü koostamine. Oma toiduvaliku analüüs.

Praktiline ülesanne. koostada oma nädala päevakava: kas on järgitud 8+8+8 põhimõtet; millele kulub kõige enam aega ja millele jääb aega kõige vähem. Analüüsida - miks see niimoodi on ja mida saaksid teha teisiti, et luua tasakaal

Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis

Klassiarutelu mõistete avamiseks.

Rühmatöö: eluviisi komponendid. Võib teha suurtele lehtedele või nt padletis.

Loovülesanne. Turvaline elukeskkond, s.h õpikeskkond. Õpilane koostab visuaalsel kujul ülevaate turvalisest ümbrusest kodus, koolis sh õppimisega seonduvalt.

Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen).

Ideekaart. Keha eest hoolitsemine/ hügieeni hoidmine.

Individuaalülesanne. Enda liikumise analüüs: liikumisblogi või paberil olevas tabelis.

Projektülesanne. Klassi nädalasammud - nutiseadmete abil oma sammude arvu fikseerimine. Seejärel arvutatakse kokku kogu klassi sammude hulk. Kaardil uuritakse kuhu selle sammude hulgaga saaks minna.

Loovülesanne. Enesele tervise retsepti koostamine. Õpilane koostab ja kujundab endale tervisliku eluviisi põhimõtted.

Infootsing. Meediast, s.h sotsiaalmeediast liikumise teemaliste artiklite otsimine ja teistega

Miniuurimus tervise teemal: küsitletakse viit erinevas vanuses inimest, tema harjumuste, enesetunde ja tervist toetavate valikute osas.

Nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi.

Toob näiteid erinevast arengutempost murdeas.

jagamine. Artiklite usaldusväärsuse ja autorluse uurimine.

Rühmatöö. Liikuma kutsuva reklaami koostamine rühmatööna.

Miniuurimus tervise teemal: küsitletakse viit erinevas vanuses inimest, tema harjumust

Murdeiga elukaas

Murdeea olulisus

Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused.

Igäühel oma tempo.

Toimetulek muutustega.

Juhtumite lahendamine. Murdeas toimuvate tunnete ja suhete muutumisega seotud juhtumite lugemine, mõistmine, lahenduste pakkumine. Õpetaja annab juhtumid, milles on tugevad ja noorele segadust tekitavad tunded ning suhted.

Mõistekaart. Definitsioon. Murdeea temaatika mõistekaardi koostamine. Mõistekaardi alusel oma definitsiooni koostamine.

Individaalülesanne. Minu murdeea muutused. Õpilane valib loendist muutused, mis on temaga toimunud või toimumas.

Suguline küpsus ja soojätkamine. Viljastumine, rasedus, lapse sünd.

Muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega.

Positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine

Murdeea muutuste **selgitused õpetaja poolt** koos esitlusega, millel on suguelundite joonised.

Toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumises:

Riskikäitumine on käitumine, kui rikutakse teiste inimeste ja/või ühiskonnas kehtivaid reegleid ja norme nii, et sellise käitumise tagajärjed on kahjulikud inimesel endale (nt terviseriskid) ja/või teistele (nt vägivald)

Selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid.

Hügieeni eest hoolitsemine juhend – **voldiku** koostamine. Voldiku koostamiseks annab õpetaja ette maatriksi, mille alusel hiljem seda hinnata saab.

Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid).

Klassiarutelu mõistete avamiseks.

Arutelu või **rühmatöö**. Kas ja millega noored riskivad.

Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriõhus.

Tabeli täitmine. Turvaline käitumine kodus, tänaval, koolis.

Tutvumine kooli **kodukorraga**. Millised punktid kodukorras aitavad tagada turvalisust (füüsiline, vaimne, sotsiaalne).

Riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid.

Rühmatöö. Olukordade analüüs. Õpetaja annab olukorrad. Õpilased analüüsivad neis olevaid võimalikke ohtusid ning pakuvad viise kuidas ohutust suurendada. (koolitee, trenn, matkamine)

Reeglid ja normid.

Seadused (sh liiklusseadus).

Reeglite ja normide vajalikkus.

Definitsiooni koostamine. Mis on reeglid, kokkulepped.

Individaalülesanne. Kooli kodukord. Mis selles üllatas, mis on kõige olulisem? Mis on puudu? Õpilane loob oma lühikese reeglistiku viiest punktist mida täidab alati, toob välja kas on midagi mida (vahel) ei täida.

Tutvumine liiklusseadusega alakäija ja ratturi seisukohast. Isiklik turvalisuse seadustik - jalgratas, jalakäija, elektri tõuks. Millega pean arvestama kui olen ... Lühikese seadustiku koostamine.

Toob näiteid meediaga seotud ohtudest

Teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine.

Otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust.

Individaalülesanne. Korras jalgratas. Jalgratta joonisele kohustuslike ja soovituslike turvaelementide joonistamine.

Rühmaarutelu. Miks peab reegleid ja seadusi järgima.

Meedia (sh reklaami) mõju otsustele.

Meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused.

Usaldusväärsed infoallikad.

Infootsing (sh tervise teemaline) usaldusväärsetest infoallikatest

Internet, selle turvaline kasutus.

Interneti ohud ja võimalused.

Autoriõigused. Autoriõiguste seadus. Autoriõigused ja õpilane.

Rühmatöö. Meedia, s.h sotsiaalmeedia turvalise kasutuse reeglite koostamine. Näiteks mida jagan/ mida mitte, milliseid linke avan/ ei ava.

Artikli kohta **kokkuvõtte** tegemine. Ajakirjandusest või veebist tervise/ riskide/ ohutuse vms teemalise artikli kohta kokkuvõtte kirjutamine, Küsimustele vastamine: kes on autor, millal on ilmunud, millises väljaandes.

Tutvumine veebilehega Targaltinternetis.ee

Uimastid

Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele.

Tervislikud valikud.

Illeegaalsed ja legaalsed uimastid.

Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele.

Kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele.

Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energijooigid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine).

Rühmaarutelu mõistete avamiseks.

Võistlusmäng rühmades. Miks on hea mitte tarbida uimasteid?

Mõistekaart. Uimastite kahjulik mõju.

Loovülesanne. Tabeli/ voldiku/ raamatukese koostamine milles õpilane selgitab alkoholi, tubakatoodete, sh e-sigareti, energijookide ja narkootikumide mõju lapse/ noore tervisele.

Liiklusohutuse või uimastite kasutuse vältimise teemalise lauamängu loomine rühmades.

Film "Röövlirahnu Martin" katab kogu teema käsitluse ja lõimib pädevused.

Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivald ja uimastiennetuses).

Oskus öelda "ei".

"Ei" ütlemise ja väljendamise viisid.

Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed.

Vastutus oma otsuste eest.

Kaaslaste mõju otsustele

Koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine).

Kiusamisega hakkamasaamine ja abi saamise võimalused.

Klassiarutelu milline käitumine on tervist kahjustav.

Rollimängud kaaslaste survele vastu seismiseks ja uimastitega seotud olukordades "ei" ütlemise harjutamiseks.

Juhtumite arutelu. (Uimastid, kiusamine, vägivald, kaaslaste surve) Kuidas nendes olukordades käituda.

Loovülesanne. Mina ütlen uimastitele ei! Õpilane valib ise ülesande väljundi.

Individaalülesanne. Õpetaja annab väited, kus õpilane peab midagi otsustama. Seejärel kirjeldab millised on otsuse võimalikud tagajärjed.

Toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist.

Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi.

Võistlusmäng rühmades. Rühmad nimetavad kordamööda millised inimeste omadused, tegevused ja käitumisviisid toetavad noort, et ta ei hakkaks tarvitama uimasteid ega kuritarvitama nutiseadmeid.

Klassiarutelu. Milline käitumine avaldub kiusamisena. Kuidas kiusamist lõpetada ja sellele vastu seista.

Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused.

Haigestumise põhjused.

Haigestumise vältimise viisid.

Õnnetused.

Õnnetuste vältimine.

Esmaabi.

Abi kutsumine.

Tervis - inimese väärtuslikem vara.

Õpetaja selgitused esitlusega. Nakkuslikud ja mittenakkuslikud haigused.

Kätlemise mäng. HIV ja teiste nakkuslike haiguste leviku mõistmiseks.

Rühma- ja seejärel klassi ühine töö. Tervist toetavad ja haigestumist ennetavad tegevused.

Praktilised ülesanded esmaabi andmisel.

Rollimäng. Abi kutsumine ja abi andmine õnnetuse olukorras.

Individaalülesanne. Esmase abi juhise koostamine.

Klassi projekt kursuse kokkuvõtteks.

Loovülesandena koostatakse ühine töö, milles tuuakse positiivses võtmes välja õppeaasta jooksul õpitu, rõhuasetusega tervise väärtustamisele koolis ja kogukonnas.

Mõistab, et ennast saab pidevalt arendada

lühiküsitlus, kes samu asju väärtustavad ning märgitakse tabelis "+". Kui kõik rühmaliikmed on saanud rääkida, siis tehakse kirjalik kokkuvõte, pannakse kirja 1) Kõige enam sarnanes minuga väärtushinnangutes 2) Kõige vähem sarnanes minuga väärtushinnangutes 3) Mind üllatas 4) Huvitav oli, et 5) Sain teada.....

Pooluste mäng.

Väärtuste skaala. Õpetaja tähistab klassis pooled: väga oluline - ei ole üldse oluline. Seejärel esitab väiteid erinevate väärtuste kohta. Iga õpilane valib poole vastavalt sellele kuivõrd oluline talle esitatud väide on. Pärast **arutatakse** selle üle, miks arvavad ühed ühtmoodi ja teised teistmoodi.

Individaalülesanne. Enesearendamine. Õpilane valib ühe positiivse omaduse, mida tal pole või mida soovib tugevdada (nt julgus, püsivus vms). Koostab selle arendamiseks plaani. järgib plaani kaks nädalat/ kuu aega ja analüüsib siis kuidas õnnestus ja mida muuta.

Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel.

Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas.

Ettevõtlikkus ja tööelu.

Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel.

Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas.

Ettevõtlikkus ja tööelu.

Loovülesanne. Rühmatöö. "Unistuste kool". Mida unistuste koolis õpetatakse, kes õpetavad, kes õpivad, milline on koolipäev.

Viktoriin. Milline amet? Kirjelduse järgi tuleb ära arvata millise ametiga on tegemist. Õpilane märgib ära ametid, mis pakuvad huvi.

Loovülesanne. Minu unistuste amet. Märksõnaline kujundatud töö sisaldab ameti kirjeldust, töökohta,

Mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest.

Mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevusi

Seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.

Õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga

Kirjeldab, millest suhtlemine koosneb.

Mõistab suhtlemise olemust

Toob näiteid suhtlemise komponentide kohta

inimese omadusi, oskusi. Tutvustab tööd teistele. Analüüsib enda omadusi sellest ametist lähtuvalt.

Kursust läbiva meeskonnamängu “Üksikul saarel” II etapp: kuidas elu saarel alustame alustame, kes mida teeb, millal, kuidas

Suhtlemise mõiste.

Suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine)

Verbaalne suhtlemine Mitteverbaalne suhtlemine.

Ajurünnak. Miks me suhtleme? Kuidas me suhtleme?

Ideekaart. Suhtlemise olemus. Võib teha **rühmas**.

Definitsioon. Ideekaardi järgi suhtlemise definitsiooni koostamine.

Rühmatöö. Verbaalse ja mitteverbaalse suhtlemise osade/ näidete/ viiside leidmine.

Õpetaja selgitused esitlusega. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Suhtlemise komponendid

Küsimuste mäng. Üks mängijatest mõtleb ühe sõna/tegevuse. Teised püüavad kümne küsimusega ära arvata mis sõna see on. Esimeses ringis võib küsida ainult suletud kas-küsimusi. Teises ringis küsitakse avatud küsimusi - milline, kus, kuidas jne

Kuulujutu mäng. 4-5 õpilast lähevad ukse taha. Õpetaja loeb teistele ette ühe loo, milles on palju fakte. Seejärel tuleb üks õpilane ukse tagant sisse. Klassis olivad jutustavad talle kuulnud loo. Eksimusi faktides parandada ei tohi. Esimene siseneja jutustab loo edasi teisele sisenejale. Ülejäänud kaaslased enam midagi öelda ei tohi. Teine jutustab kolmandale jne. Viimane siseneja jutustab kuulnud loo kogu klassile. Seejärel loeb õpetaja tegeliku loo uuesti ette. **Arutatakse** miks tekivad valed, kuulujutud, kuidas end arusaadavalt väljendada.

Eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid.

Mõistab suhtlemise kompleksust

Rühmaarutelu. Reklaamide mõju. Õpetaja annab küsimused ette: miks reklaame tehakse, kellele need on suunatus, miks inimesed ostavad reklaami mõjul, mida teie olete ostnud vastavalt reklaamitavale, miks on oluline uurida toote omadusi täpsemalt.

Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele.

Kehtestava käitumise viisid. Kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised.

Õpetaja selgitused esitlusega. Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumisviis, nende sarnasused, erinevused.

Juhtumite lahendamine. Õpetaja annab ette situatsioonid ning õpilased peavad need lahendama kasutades agressiivset, alistuvat ja kehtestavat käitumist.

Rühmatöö. kehtestava käitumisviisi eelised. Rühmas tuuakse näidete abil välja miks on kehtestav käitumisviis parem kui alistuv või agressiivne.

Ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele.

Eelarvamused

Stereotüübid

Eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele

Sallivus.

Eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele.

Iseloomustab erinevaid käitumisviise

Teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära.

Toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus.

Toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust.

Aktsepteerimine.

Joonemäng/ pooluste mäng "Jah/ ei". Õpetaja nimetab olukordi ja käitumisviise. Õpilased otsustavad kas need on stereotüüpsed või mitte.

Rühmaarutelu. Vajab õpetaja juhtimist.

Iseloomustatakse (milline ta on?) erinevaid inimesi, nt pensionär, nohik, pubekas jne. Järgneb

klassiarutelu kas kõik selle inimrühma esindajad on sellised. Seejärel saab arutada miks stereotüübid tekivad, millised on nende tagajärjed inimestele ja kuidas neid vältida.

Tõenduspõhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel.

"Ei" ütlemist eeldavad olukorrad.

"Ei" ütlemise viisid, julgus ja tähtsus.

Klassiarutelu. Millistes olukordades tuleb keelduda, miks, kuidas seda teha?

Õpetaja selgitused esitlusega. Sotsiaalsed oskused - enese esitlemine, enese avamine, kuulamine, enesekehtestamine. Kahjustavad tegevused - kiusamine, manipuleerimine.

Mõistekaart sotsiaalsete oskuste ja kahjustava käitumise kohta.

Ajurünnak. Kahjustava käitumise ennetamine ja vältimine.

Individaalülesanne. Õpetaja annab ette olukorrad, mille puhul õpilastel tuleb kirjutada vabandus. **Rollimäng.** Etendatakse eelmises ülesandes kasutatud olukordi.

Kompleksülesanne. Õpilased panevad **individaalselt** vihikusse kirja olukorrad, millal on raske kellelegi ei öelda. Õpilased tutvustavad oma

Teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel.

Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

Nimetab kahjustavaid käitumisviise

Selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata.

olukordi kaaslasele. **Paaristööna** valitakse välja 3-5 olukorda ning koos proovitakse leida sobivad laused, kuidas öelda ei nendes olukordades.

Rollimäng. Kahjustavast tegevusest keeldumise viisid/ võimalused. Õpetaja annab ette juhtumid, õpilased etendavad kuidas neis olukordades keelduda.

Kursust läbiva meeskonnamängu “Üksikul saarel” III etapp: grupireeglite koostamine.

Internet

Interneti võimalused ja ohud

Turvaline internetikasutus.

Viisakas, austav ja hooliv suhtlemine.

Rühmatöö. turvalise internetikasutuse reeglite koostamine, sh pöörata tähelepanu just turvalisele suhtlemisele.

Juhtumite analüüs. Õpetaja annab ette erinevaid suhtlemisolukordi. Õpilased otsustavad paaristööna kas selline käitumine on sobiv. Eitava otsuse korral pakuvad teisi käitumise viise selles olukorras. Juhtumid on erinevad, nt vabandamine, vestluse alustamine, jutule vahele segamine, meili saatmine jne.

Individaalülesanne. Minu vastutus. Õpilased kirjutavad mida nemad saavad teha erinevate suhteprobleemide ennetamiseks.

Rühmatöö. Meie klassi kokkulepped sõbralikeks suheteks ja töörahuks.

Inimeste erinevused.

Vajadused.

Toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme.

Mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades

Toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi.

Nimetab inimeste erivajadusi

Väärtused.

Erivajadused.

Sallivus.

Klassiarutelu. Mille poolest inimesed erinevad ja/või sarnanevad.

Astu sisse. Õpilased moodustavad ringi, üks õpilane esitab ühe väite selle kohta, mis talle meeldib ning astub ringi sisse ja teised õpilased, kes nii arvavad astuvad ka. Kõik õpilased saavad öelda oma väite.

Mäng. Mille poolest me sarnaneme ja erineb nt klassikaaslane, koer, pall, firmajuht jms

Individaalülesanne. Tuua välja mille poolest õpilane sarnaneb teistele klassis, mille poolest erineb. Tutvustada oma mõtteid teistele.

Klassiarutelu/ rühmatöö. Inimeste erivajaduste märkamine - milliseid erivajadusi inimestel võib olla - puuded, andekus. Kuidas puudega inimesi abistada ja kaasata.

Õiglus, vastutus, hoolivus, ausus.

Vastutus enda sõnade ja tegude eest, s.h internetis

Klassiarutelu mõistete avamiseks.

Lastega filosoferimine - õiglus, õigus, vastutus

Individaalülesanne. Töö tekstiga. Lapse õiguste konventsioon. Kirjutada välja 5-6 lapse kõige põhilisemat õigust, põhjendada oma valikut.

Juhtumite analüüs. Erinevad käitumisviisid (agressiivne, alistuv, kehtestav, sh internetis). Juhtumid on alistuvas või agressiivses võtmes. Õpilastel tuleb pakkuda lahendused nii, et need oleksid kehtestavad.

Rühmaarutelu. Miks inimesed internetis teisiti käituvad ja suhtlevad kui näost näkku suhtlemisel? Kuidas seda vältida? Koostada ettepanekute kogu.

Toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest.

Selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik

Kursust läbiva meeskonnamängu IV etapp: minu võimalused abiks olla, koos tegutsemise viisid.

Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine.

avamiseks.

Rühmatöö : üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemise kohta.

- 1) Iga õpilane paneb kirja, kes vajaksid tema abi.
- 2) Kuidas ta saaks neid abistada. Mida saab konkreetselt teha.
- 3) Tutvustamine rühmas ,kes mida välja pakkus.
- 4) Valida välja parim idee, kasutades hääletust.
- 5) Täpsustada koostöö**projekti:**

- nimi projektile

- kellele suunatud (abi)

- miks?

- mida peab tegema?

-kõikide rühmaliikmete tegevused abistamiseks.

Klassiarutelu. Mida tähendab vabatahtlik töö.

Kursust läbiva meeskonnamängu V etapp: ühised tegevused. Kogu saare elanikkonna ühised kooselu reeglid, kuidas üksteist abistatakse, toetatakse.

Tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus.

Usaldus suhetes. Sõprus. Empaatia.

Tunded ja nende tõhus väljendamine.

Individaalülesanne. Tutvuda erinevate tunnetega, arendada oma sõnavara.Kasutada tunnete kaarte või veebimaterjale.

Demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist.

Nimetab sotsiaalseid oskusi,

Toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta.

Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada.

Mõistab, et kõik tunded on normaalsed

Oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata

Rühma- või klassitöö. Tunnete pada. Rühmades või klassi koostöös kirjutatakse suurtele paberitele erinevate tunnete nimetusi. Sarnased tunded koondatakse lähestikku.

Rühmatöö. Tunnete vulkaanid. Õpetaja annab ette tunde väljenduse, nt rõõm, viha, kadedus. ülesanne on kirjutada vulkaani kuju sisse, millised tunded võivad olla nende väljenduste taga ehk mis tundega võib tegelikult tegu olla, kui me näeme, et inimene on nt vihane.

Mäng tundekaartidega. Iga õpilane võtab ühe tundekaardi. Rühmas etendatakse kordamööda saadud tunnet ning arutatakse mis võivad sellist tunnet tekitada, mis on selle vastandtunne.

Konflikt kui suhte probleem

Konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid.

Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid.

Mänguline ülesanne. Iga õpilane kirjutab väikestele paberitele sõnu, mis seostuvad temal mõistega konflikt. Seejärel pannakse sarnased sõnad lähestikku. Lõpetuseks moodustatakse klassi **definiitsioon** mõistele konflikt.

Rühmatöö maailmakohviku meetodil.

Konfliktide põhjused, tagajärjed, ennetusviisid, lahendamise viisid. Konfliktide ennetamise võimalused. Konfliktide lahendamise viisid. Rühmatöö kujundatakse **plakatina**.

Rollimäng. Erinevate konfliktolukordade esitamine ning neile lahenduste pakkumine.

Otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumine otsustamisel

Selgitab konflikti häid ja halbu külgi.

Kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise.

Valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi.

Probleemide lahendamise viisid, s.h internetis - tõhusad ja mittetõhusad.

Probleemilahenduste eelised ja puudused.

Koostöö võimalused

Koostöise tegevuse eelised.

Lastega filosoferimine - valetamine, spikerdamine, teiste süüdistamine.

Ajurünnak.Probleemide lahendamise viisid.

Juhtumite analüüs. Õpetaja annab ette erinevaid probleeme (kohustus jäi täitmata, kiusamine sh küberkiusamine, valetamine jne). Õpilased pakuvad kas üksi, paaris või rühmades neile lahendusi. Iga lahenduse korral otsustatakse kas see on tõhus või mittetõhus lahendus lähtudes lühi- ja pikaajalistest tagajärgedest.

Rollimäng. Kõikidele rühmadele antakse samad olukorrad, millele tuleb leida erinevaid lahendusi.

Arutelu lahendusvariantide üle. Kuna kõigil on samad olukorrad, siis saab arutada ka selle üle, et igal olukorral võib olla rohkem kui üks lahendus.

Kursust läbiva meeskonnamängu VI etapp: koostöö ja kooselu saarel.

Kursust läbiva meeskonnamängu VII etapp: ettetulevad probleemid ja nende lahendamise võimalused.

Kaaslaste mõju otsustele.

Abistav ja kahjustav mõju.

Grupi surve.

Mõjutamine. Mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine).

Toimetulek vägivallaga,sh kiusamisega, abi saamise võimalused.

Näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi.

Nimetab erinevaid probleeme

Toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta

Lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused.

Kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist.

Nimetab mõjutamise viise

Vastutus.

Klassiarutelu. millised tagajärjed võivad otsustel olla. Õpetaja märgib need tahvlile kahte tulpa. Pärast paneb õpilaste abil tulpadele pealkirjad, nt positiivsed - negatiivsed või konstruktiivsed - mittekonstruktiivsed või vastustutundlikud - kahjustavad.

Juhtumite analüüs. Õpetaja annab olukorrad ette. Rühmades otsitakse neile lahendusi. Tuuakse välja iga lahenduse plussid ja miinused. Juhtumites tehakse midagi kaaslaste mõjutusel või mõjutamiseks.

Individaalülesanne. eneseanalüüs - millised on olnud minu otsused; suhe isikliku ja survestatud otsuste vahel.

Individaalülesanne. Minu vastutus. Õpilane paneb kirja mille eest ta vastuta, mille eest võiks vastutada, aga ei tee seda, mida peab tegema selleks, et nende eest ise vastutada.

Positiivne mõtlemine.

Positiivne enesesisendus.

Positiivsed omadused.

Individaalülesanne. Panna kirja 20 positiivset omadust enda kohta ja 10 positiivset omadust klassi kohta. Võrrelda oma tööd kaaslaste omaga. Lõpetuseks tuua välja 5 positiivset omadust klassi kohta.

Rühmatöö. Plakati tegemine: "Positiivse mõtlemise ABC"

Loovülesanne. Enesesisendus. Visuaalselt kujundada endale motod.

Toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia.

Mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest

Toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta.

Märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.

Kompleksülesanne. Igaüks väärrib lille. 1) Iga õpilane saab paberi mille keskele kujundab lille südamikuks oma nime. Lille õielehtedeks kirjutab kõigepealt ise 5 enda positiivset omadust. 2) Seejärel lähevad paberid klassis ringlesse. Iga klassikaaslane peab igale klassikaaslasele kirjutama vähemalt ühe tema positiivse omaduse või oskuse. Tuleb jälgida, et ei korrataks kaaslasele juba kirjutatud omadusi

Loovülesanne. Minu mina. Plakat paberil või veebis. Kokkuvõtva ülesandena kirjeldab enda omadusi positiivses laadis.

Soovituslik digipädevuste lõiming

- kasutab digivahendeid, eristab artiklites arvamust ja fakti.
- **Projektülesanne.** Klassi nädalasammud - nutiseadmete abil oma sammude arvu fikseerimine

- Valib artiklid, veebilehed jms vastavalt seatud eesmärgile, kasutab tõenduspõhiseid allikaid, kasutab erinevaid veebiprogramme

III kooliaste

7.klass

Õpitulemused	Õppesisu
• Iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseeast täiskasvanuikka • Kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud- ning keskkonnategurid • Toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundamisel • Kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja –karistust ning enesesisendust	I inimese elukaar ja murdeea koht selles • Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. • Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.
• Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang • Kirjeldab positiivse endasse suhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi • Oskab kirjutada eneseanalüüsi • Kirjeldab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu. • Kirjeldab suhete säilimise ning konfliktide vältimise võimalusi. • Demonstreerib õpituatsioone, mis aitavad lahendada konfliktide lahendamise viise.	II Inimese mina • Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoone, huvid, võimete ja väärtuste määramine. • Konfliktide vältimine ja lahendamine. • Väärtused.
• Iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmete vahelise läheduse ja ülesande järgi. • Kirjeldab erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele. • Mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ning korraldamisel. • Kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi. • Selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes. • Väärtustab inimsuhteid toetavaid reegleid ja norme.	III Inimene ja rühm • Erinevad rühmad ja rollid. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid rühmas. • Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus. Autoriteet. Juhtimisstiilid. • Murdealase õigused ja kohustused
• Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades.	IV Turvalisus ja riskikäitumine • Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist. • Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallega.

• Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalda korral koolis. • Eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid. • Kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele ja vaimsele tervisele.	• Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. • Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju
• Kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi. • Selgitab, milles seisneb suguküpsus. • Kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivaks suhtluskaaslaseks. • Selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist. • Kirjeldab inimliku läheduse erinevaid aladumisviise. • Kirjeldab, milles seisneb inimeses vastutus seksuaalsuhtes. • Selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.	V Inimese mina ja murdeea muutused • Varane ja hiline küpsemine. • Nooruki põhimured küpsemisperioodil. • Naiselikkus ja mehelikkus. Suguküpsus. • Soorollid ja soostereotüübid. • Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Vastutus seksuaalsuhtes ning turvaline seksuaalkäitumine.
• Mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.	VI Õnn • Õnn. • Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena. • Väärtused kui valikute mõõdupuu.
Soovituslik digipädevuste lõiming • Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamine eluliste probleemide lahendamisel.	

8.klass

Õpitulemused	Õppesisu
• Oskab kirjeldada füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise mõju ja seost. • Kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt. • Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid viise otsuste langetamisel tervisega seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega. • Analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusväärust. • Analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu.	I Tervis • Tervis kui heaoluseisund. • Vaimne, füüsiline, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. • Eesti rahvastiku tervisenäitajad. • Tervislik eluviis, valikute tegemine ja vastutus. • Tervisealased infoallikad ja teenused, nende usaldusväärsus. • Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline valmisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. • Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid. • Vaimne heaolu, seda säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. • Stress. Stressorid. Stressi kujunemine ja sellega toimetulek.

• Analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele. • Selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele. • Oskab planeerida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana. • Selgitab stressi olemust, põhjusi, tunnuseid ja kirjeldab toimetuleku viise sellega. • Kirjeldab kriisi olemust ja seda, kuidas käituda kriisiolukorras, teab abi ja toetuse võimalusi.	• Kriis, selle olemus. Kriisiolukorras käitumine, abistamine, abi otsimine ja leidmine.
• Kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis. • Demonstreerib õpitu olukorras oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele. • Väärtustab tundeid ja armastust suhtes. • Selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus. • Selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhtes. • Selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. • Kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse. • Eristab HIV ja AIDSi müüte tegelikkusest. • Kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi. • Nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes.	II Suhted ja seksuaalsus • Sotsiaalne tervis ja suhted. • Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. • Armastus. • Seksuaalsuse olemus, orientatsioon. • Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ja tervisele. • Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. • Sugulisel teel levivad haigused ja nende vältimine. • Õigused, kohustused ja vastutus seoses seksuaalsusega. Seadusandlus. • Ühiskond ja seksuaalsus.
• Kirjeldab levinumaid riskikäitumise tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule. • Selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil. • Kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb.	III Turvalisus ja riskikäitumine • Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. • Tõhusad enesekohased ning sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. • Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. • Uimastitega seotud vääruskumused. • Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. • Sõltuvuse kujunemine.

• Kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades. • Teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allerigia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgistuse, palaviku ja valu korral. • Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid kuumakahjustuse, teadvusekaotuse, südameseiskumise ja uppumise korral.	• Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades. • Vägivald suhtes. • Veebisuhtlus ning meediakasutus ennast ja teisi mittekahjustaval viisil.
• Õpilane analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab sega valikutega elus.	IV Inimene ja valikud • Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. • Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. • Mina ja teised kui väärtus. • Inimese huvide, võimete, iseloomu ja väärtuste seos kutsevalikuga.
Soovituslik digipädevuste lõiming • Info-ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamine eluliste probleemide lahendamisel. • Terviselehekülgedega tutvumine ja tutvustamine.	
Muud lisategevused • Saaremaa Noorte Seksuaaltevise Kabineti külastus. • Tuleviku Kompassi külastus. • Mina ja meri õppepäeval osalemine	

Ajalugu

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatavaalgõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eestiajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitlemise põhimõtte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsümisi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemisetagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus jaarusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uuteteadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimiseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased.

Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste

1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline. 2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed. 3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis. 4. Teab näiteid kodukoha minevikust. 5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos. 6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus. 7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu. 8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev. 9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis. 10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos. 11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata. 12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos. 13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal. 14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud. 15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.	1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu. 2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid. 3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte. 4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal. 5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas. 6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu. 7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele. 8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis. 9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust. 10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toimunud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga. 11. Mõistab, kuidas inimese käsitlus on ajas muutunud. 12. Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi. 13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.

	14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana. 15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos. 16. Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos.

Õpitulemused

II kooliastmes alustatakse ajalooõpinguid algõpetusest, mille raames õpitakse tundma ajaarvamist ja allikaid, tehakse tutvust ajalooündmuste, isikute ja eluoluga minevikus. Käsitletakse valitud näiteid muinas- ja vanaajast, vanadest idamaadest, Vana-Kreeka ja Vana-Rooma ajaloost.

Õpilane:

- 1) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: e.Kr., p.Kr, sajand, aastatuhat jt;
- 2) teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid;
- 3) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- 4) kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid;
- 5) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mison aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;
- 6) paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajalooündmusi ja -perioode, kasutades õigestiajajuhikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;
- 7) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus;
- 8) kirjeldab ajalooündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- 9) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 10) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust;
- 11) nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid;
- 12) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
- 13) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;
- 14) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- 15) nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;
- 16) teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi;
- 17) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsestrollist ühiskonnas;
- 18) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- 19) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- 20) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel;
- 21) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.

III kooliastmes käsitletakse valitud näiteid keskajast, uusajast ja olulisemaid suundumusi lähiajaloo.

Õpilane:

- 1) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;
- 2) nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;

- 3) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab omaseisukoha ning põhjendab seda;
- 5) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 6) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;
- 7) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;
- 8) selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 9) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo;
- 10) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;
- 11) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas;
- 12) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;
- 13) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;
- 14) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- 15) teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;
- 16) iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel;
- 17) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selletunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;
- 18) kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;
- 19) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;
- 20) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autoripositsioonist;
- 21) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- 22) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgrupe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval;
- 23) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval;
- 24) kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda;
- 25) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnikaarenguga;
- 26) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;
- 27) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripäranditähendus võib ajas muutuda;
- 28) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja;
- 29) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- 30) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;
- 31) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;
- 32) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega.

Õppesisu ja -tegevus

II kooliaste

5. klass

Ajaloo algõpetus, 35 tundi

5. klassi lõpuks õpilane:

- 1) kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine;
- 2) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega, kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas;
- 3) kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu;
- 4) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;
- 5) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;
- 6) kasutab ajalookaarti.

Õpitulemused	Õppesisu
I teema. Ajaarvamine Teema „Ajaarvamine“ läbimise järel õpilane: 1. kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine;2. kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus;3. leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;4. väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;5. kasutab ajalookaarti.	I teema. Ajaarvamine Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.
II teema. Ajalooallikad Teema „Ajaloollikad“ läbimise järel õpilane: 1. teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest;2. töötab lihtsamate allikatega; kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas.	II teema. Ajalooallikad Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.
III teema. Eluolu Teema „Eluolu“ läbimise järel õpilane: 1. kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu;2. leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;3. väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu; kasutab ajalookaarti.	III teema. Eluolu Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.
IV teema. Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud	IV teema. Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud

Teema „Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud“ läbimise järel õpilane: 1. kirjeldab mõnda minevikusündmust, inimeste eluolu minevikus; 2. leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; 3. väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu; 4. kasutab ajalookaarti.	Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.
Soovituslik lõiming, sh digilõiming	
• Eesti keel ja kirjandus: muistendid Suurest Tõllust, rahvalaulud ja –jutud; Saaremaa kirjanikud Aadu Hint (“Vesse poeg”, Voldemar Miller, Lembit Uustulnd; Kalevipoeg. Esimesed kooliraamatud. Ärkamisaja tegelased. • Loodus: Kaali järv; rahvakalender ja loodus, talurahva tegemised. Rauasaatme mäed. Aiapidamiskultuur mõisnike kaudu – Pidula mõis • Kunst ja käsitöö: rahvariided • Muusika: rahva- ja isamaalised laulud, rahvalikud laulud. Esimene üldlaulupidu • Kehaline kasvatus: rahvatantsud, rahvamängud • Inimeseõpetus: talurahva lihtne toit ja selle tervislikkus • Digipädevus: iseseisev infootsing; esitluse koostamine keskaegsest kirikust • Saarlus: ajaloojäljed Saaremaa maastikul; Saaremaa laulupeod; vallutussõja jäljed Saaremaal; Saaremaa kirikud ja Kuressaare linnus; vabadussõja mälestusmärk; 1939–1940.a sündmused, mis mõjutasid saarlaste saatust	

6. klass

6. klassi lõpetaja:

1. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.
2. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.
3. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
4. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
5. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
6. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
7. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.
8. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
9. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
10. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud. 15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

Põhiteema. Alateemad

6. KLASS (70 tundi)

II kooliastmes alustatakse ajalooõpinguid algõpetusest, mille raames õpitakse tundma ajaarvamist ja allikaid, tehakse tutvust ajaloo sündmuste, isikute ja eluoluga minevikus. Käsitletakse valitud näiteid muinas- ja vanaajast, vanadest idamaadest, Vana-Kreeka ja Vana- Rooma ajaloost.

Õpitulemused	Õppesisu
I õppeteema: Esiaeg (12 tundi) 1. Kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid (e.Kr., p.Kr, sajand, aastatuhat).2. Teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi.3. Paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi ja ajaloo sündmusi.4. Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos.5. Kirjeldab ajaloo sündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost.6. Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid.7. Kirjeldab ajaloolise asula tekkimist ja kujunemist.8. Kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat.9. Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu.10. Toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.	Esiaeg Inimkonna ajaloo algus Jääaeg ja nüüdisinimese teke Muistsed kütid, kalastajad ja korilased Varajased põlluharijad ja karjakasvatajad Esimesed suured asulad Metallide kasutamine Muinasaeg Eestis
II õppeteema: Muistsed idamaad (20 tundi) 1. Teab mõnda ajaloolist asulat ja kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi.2. Kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat.3. Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi.	Mesopotaamia Elu Sumeri linnas Mesopotaamia suurriigid Mesopotaamia jumalad ja kangelased Vana-Egiptus Riik ja ühiskond Elu pärast surma Jumalad, templid ja teadus Vaaraode retked Foiniikia meresõitjad Iisraeli rahvas Palestiinas

4. Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas. 5. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. 6. Toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab nende tähtsust. 7. Toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel.	Iisraellaste usk Pärsia suurriik Muistne India India usk ja kultuur Muistne Hiina Hiina kultuur
III õppeteema: Vana-Kreeka (18 tundi) 1. Teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi. 2. Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas. 3. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. 4. Toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised.	Vana-Kreeka Kreeka lossid ja linnad Mükeene kultuur Kreeka kangelased Kreeka polised Kreeklaste usk Sparta riik Võitlus pärslaste vastu Ateena demokraatia Ateena linn Ateenlaste elu Teater Olümpiamängud Filosoofia ja teadus Makedoonia riik ja Aleksander Suure sõjaretk 16. Hellenism
IV õppeteema: Vana-Rooma (20 tundi) 1. Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi. 2. Teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi. 3. Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas. 4. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. 5. Toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised.	Vana-Rooma Etruskid Rooma riigi tekkimine Rooma vabariik Rooma ja Kartaago Roomast saab suurriik Roomlaste usk ja eluolu Kodusõjad ja vabariigi lõpp Rooma keisririik Rooma linn Elu Rooma keisririigis Rooma kultuur Jeesus Kristus ja ristiusu tekkimine Ristiusk ja Rooma riik Constantinus Suur ja ristiusu võidukäik Põhjapoolsed rahvad Suur rahvasterändamine ja Lääne-Rooma langus

III kooliaste

7. klass

Maailm keskajal 476–1492 ÕPILANE iseloostab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooajalooperioode toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis nimetab keskaja kolm perioodi (vara- kõrg- ja hiliskeskaeg) ning toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist oma kodukohas, selgitab keskaegse muistise tähendust keskajal ja tänapäeval oma kodukohas (nt linnus) võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel	Teema kaudu kujundatakse õpilasel oskust orienteeruda ajas, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist. Keskaja algust seostatakse enamasti antiikkultuuri hävinguga: Kreeka ja Rooma kirjanike ning filosoofide teosed unustati, lagunesid kuulsad Rooma teed, paljud Rooma-aegsed linnad kaotasid tähtsuse. Keskaja perioodi pikkuseks on u 1000 aastat, mis jagatakse selle paremaks mõistmiseks vara-, kõrg- ja hiliskeskajaks. Keskaja alguseks peetakse kokkuleppeliselt aastat 476, kui kukutati (saadeti riigist välja) viimane Lääne-Rooma keiser Romulus Augustulus. Kõrgkeskaeg oli rüütlikultuuri ning paavstivõimu hiilgeajaks, hoogustus kaubandus ning hakkasid taastekkima linnad, sinna mahuvad mitu sajandit kestnud ristikõjad. Hiliskeskaega jäävad silmapaistvad saavutused kultuuri vallas, nii trükikunsti leiutamine kui ka maadeavastuste algus.
Seisused, läänikord ja eluolu ÕPILANE iseloostab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis; iseloostab läänikorda kasutab kontekstis mõistet senjõör ja vasall ja truudus, feodaal kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid. iseloostab läänimeeste elulaadi;	Oluline on tajuda tänapäeva ja keskaja ühiskonna erinevusi, aga ka seda, mida väärtustame tänapäevani (nt mõtteid rüütlikoodeksist), institutsioonide erinevusi ja sarnasusi. Selle kaudu õpitakse võrdlema ja nägema seoseid, nt kiriku roll keskaja ühiskonnas ja kes täidab neid ülesandeid täna. Traditsioonilise käsitluse järgi on keskaegses ühiskonnas igal inimrühmal (seisusel) oma nimetus, ülesanne ja kindlad piirid, tegelikult elus kippusid piirid olema siiski üsna hägused.

kirjeldab keskaegset linnust, iseloomustab rüütli ja aadlidaami, kirjeldab nende elu. Nt kirjeldab keskaegse rüütlikeisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga, iseloomustab keskaegse aadlidaami ilu- ning käitumiseideaali; võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega, loetleb aadlinaise kohustusi ja ülesandeid abikaasa ja lossiemandana; selgitab aadlike abielu peamist eesmärki. analüüsib linnuselü vöoruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast	Oluline on mõista, et keskaegne inimene elas teistsuguses ruumijaotuses kui tänapäeva inimene. Tal polnud privaatsust. Õpilane püüab mõista keskaegse inimese maailmapilti ja selgitada, miks keskaegne inimene oli läbinisti usklik. Kui tänapäeval tajutakse nii mõningi kord karistamatuse tunnet, siis keskajal pole karistamatust, sest jumal näeb ja mäletab - see distsiplineeris. Keskaega iseloomustab lääni- ehk feodaalkord. Lään ehk feood oli maavaldus, mida valitsesid suurfeodaalid, kes läänistasid maad koos seal elavate talupoegadega edasi väikefeodaalidele. Läänisuhted rajanesid kahe inimese vahelistel vasallisidemetel ning kujunesid välja Frangi riigis Merovingide ja Karolingide ajal, levides hiljem üle Euroopa. Teema õppimise abil kujundatakse õpilasel oskust analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist. Õppija mõtlemisprotsesside arenemisel on oluline laiendada ajaloolist sõnavara. Ajalooliste mõistete tundmine ning kontekstis kasutamine on eelduseks analüüsioskuse kujundamisele, kus vastav sõnavara on mõtlemise aluseks. Õpilane vajab nähtuste kirjeldamiseks ja iseloomustamiseks termineid, mille tähendust peab ta tundma õiges kontekstis. Mõistetega tegelemiseks võiks kasutada mitmekesisist meetodikat.
Ristiusk, kirik ja kultuur iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode; iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus; kirjeldab kiriku struktuuri,	Ristiusk, katoliku kirik, kiriku struktuur, kogudus, usklikud, vaimulikud, ilmikud, pühak, paavst, peapiiskop, piiskop, preester, klooster, munk, kerjasmunk, nunn, abt, abtiss, tsölibaat, askees, palve, palverännak, palverändur, reliikvia, liturgia, koraal, psalm, sakrament, ristimine, armulaud, laulatus, ordinatsioon, patt, paradiis, põrgu,

teeb allikate põhjal järeltusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel; toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist:	puhastustuli, piht, romaani stiil, gooti stiil, altar, ümarkaar, teravkaar, manuskript, miniatuur
Euroopa riigid varakeskajal toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale; nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike; iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid; nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa); teab, kus tekkis Frangi riik – kannab kontuurkaardile selgitab milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid	Varakeskaja tähelepanuväärsemaks valitsejaks oli Karl Suur, kes ühendas Prantsusmaa, Saksamaa ja Põhja-Itaalia, olles omamoodi Euroopa ühenduse loojaks. Karolingide renessanss tagas antiikkultuuri pärandi säilimise ja edasikandumise. Õpilane õpib erinevate allikate põhjal looma seoseid ning tegema järeltusi, kujundatakse arutlusoskust, mis areneb kõigi ajaloolaste oskuste baasil. Ajaloos on palju silmapaistvaid isikuid, kes on mõjutanud ajaloo kulgu. Õpilane mõistab, et Frangi kuningas Karl Suure tähendus ei seisne üksnes osava diplomaadina Euroopa alade ühendamises, vaid pigem kultuuripärandi kaitsja ja edasikandjana. Karl Suur pani aluse Euroopa identiteedile, Euroopa identiteet põhineb antiikkultuuril.
Linnad ja linnaelu kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas teeb allikate põhjal järeltusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis	linnaõigus, raad, raekoda, turuplats, gild, tsunft, Hansa Liit

toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule	
Euroopa riigid kõrgkeskajal analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; *võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; Toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad	William Vallutaja, Henry II, Karolingid ja Kapetingid, Saja-aastane sõda, Jeanne d Arc
Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; Selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega; teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, uskusi, *teeb lihtsamaid järeldusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta	Bütsants, õigeusk, patriarh, ikoon, ristkuppelkirik, mosaiik, kirikulõhe, beduiinid, Meka, Kaaba, islam, moslem, Allah, prohvet, kaliif, kalifaat, džihaad, mošee, minarett, koraan, imaam, viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, valhalla, bojaar, veetše, družina
Ristisõjad toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;	Urbanus II, Saladin, püha maa, ristisõjad, Läti Henriku Liivimaa kroonika, muistne vabadusvõitlus, Lembitu

toob allikate põhjal esile ristsõdade põhjuse-tagajärje seoseid; selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; selgitab, miks algasid ristsõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis); nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas	
Haridus, ülikoolid ja teadus loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada Nimetab keskaja seitse vaba kunsti Toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulemustest nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd	Kloostrikool, linnakool, toomkool, ülikool, teaduskond, 7 vaba kunsti, rektor, dekaan, dispuut, skolastika, alkeemia, astroloogia
Eesti keskajal toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;	Õpilane mõistab, et keskajal (periood 13. sajandist 16. sajandi keskpaigani) ei ole Eestit tänases tähenduses, vaid on territoorium (Estland, Estonia). Poliitiliselt, majanduslikult ja kultuuriliselt on tegemist Vana-Liivimaaga (Livonia, Livland, Alt-Livland), mis koosnes

selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu	erinevatest piirkondadest. 7-8% elanikkonnast elas linnades, valdav enamus maal. Liivimaa ühiskond oli etniliselt erikeelne. keskaja periodiseering Eesti ajaloos, Vana-Liivimaa, Liivi sõda
Maadeavastused selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu; Selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks; toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas. toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist; Märgib kaardile maadeavastajate retked. Kirjeldab retkesid oma sõnadega kasutades geograafia termineid. Selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas; toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel; annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast.	Marco Polo reisikirjad, kompass, astrolaab, karavell, karak, indiaanlased, asteegid, inkad, konkistadoorid, kolonialism, koloniaalimpeerium
Reformatsioon ja vastureformatsioon toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; Toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust; nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi. analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel; uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Marthin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel	Katoliiklus, reformatsioon, usupuhastus, indulgents, tees, ketser, Augsburgi usutunnistus, luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu, jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon

Renessanss ja humanism loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; võrdleb skolastikat ja humanismi; toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele. selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud; selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse.	Humanism, renessanss, traktaat

8. klass

Õpitulemused	Õppesisu
Maailm 1600-1815 Õpilane: 1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile; 2) selgitab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism; 3) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju; 4) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad; 5) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja kirjeldab Ameerika	Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. • Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna). • USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus. • Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil

Ühendriikide riigikorraldust; 6) kirjeldab baroki ja klassitsismi põhijooni; 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid valgustus, valgustatud absolutism, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism; 7) teab, kes olid Napoleon, Louis XIV, Peeter I ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust.	Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena. Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Kultuur: barokk, klassitsism. • Asustus ja eluolu paikkonnas 17.–18. sajandil.
Maailm 1815–1918 Õpilane: 1) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite; 2) kirjeldab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas; 3) selgitab Eesti iseseisvumist; 4) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärge; 5) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi; 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.	• Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused. • Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik. • Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused. Ärkamisaja olulisus Eesti ajaloos. Venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni põhjused ja tulemused. Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani. • Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine, sh kodukohas. Muutused 19. sajandil-tehnoloogia ja innovatsioon

Soovituslik digipädevuste lõiming

- Õpilased vaatavad õppeaasta jooksul vähemalt ühte ajaloo teemalist dokumentaalfilmi
- Iseseisev infootsing ja allikakriitika
- Valmib vähemalt üks Canva plakat
- Sugupuu uuring/infootsing

9. klass

III kooliastmes käsitletakse valitud näiteid keskajast, uusajast ja olulisemaid suundumusi lähiajalooos.

Õpilane:

- 1) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;
- 2) nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- 3) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 5) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 6) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;
- 7) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;
- 8) selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 9) selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos;
- 10) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;
- 11) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas;
- 12) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;
- 13) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;
- 14) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- 15) teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;
- 16) iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel;
- 17) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud

- muutustest; 18) kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;
- 18) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;
- 19) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- 20) teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- 21) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgrupe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval;
- 22) tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval;
- 23) kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda;
- 24) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- 25) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;
- 26) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- 27) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja;
- 28) märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- 29) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;
- 30) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;
- 31) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega.

9. klass

Õpitulemused	Õppesisu
Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939 1. Esimese maailmasõja tagajärjed ÕPILANE: selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis	Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed. Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, demokraatia eelised, autoritarism

arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed; teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda; teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli; kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid. 2. Eesti Vabadussõda ÕPILANE: analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust; teab, millal toimus vabadussõda; teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi; kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel; teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel 3. Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel ÕPILANE: iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas;	Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel. • Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika. Demokraatia eelised ja kujunemine. • Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid. Loominguvabadus. Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.

analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval

kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda

tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval

teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;

seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism*;

teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust;

võrdleb autoritarismi ja totalitarismi.

4. Demokraatlik ja autoritaarne Eesti

ÕPILANE:

toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju

nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest;

selgitab ja toob näiteid mõistete *ideoloogia, reform* ja *revolutsioon* kohta;

kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul.

5. Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel

ÕPILANE:

analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale

arutleb märksõnade või küsimuste toel
ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab
oma

seisukoha ning põhjendab seda

selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja
inimeste elatustase on seotud
loodusressursside kasutamisega

arutleb märksõnade või küsimuste toel
ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab
oma seisukoha ning põhjendab seda

toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste
põhjuse-tagajärje seoseid

kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti
majandusolusid kahe maailmasõja vahel;

teab, mis muutused tõi kaasa
konveiermeetodi; kasutuselevõtmine

teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused
ja tagajärjed

6. Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis

ÕPILANE:

teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja
mis võtteid on kasutatud haiguste ja
epideemiatega võitlemisel

toob näiteid erinevate ajastute kultuurist

analüüsib teaduse ja tehnika arengu
positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja
kultuurile

mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja
vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja
tehnika arenguga

märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja
vastastikust mõju

märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab
selle kujunemislugu, mõistab, et
kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda

kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas; nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos.	
Teine maailmasõda 1939–1945 1. Rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel ÕPILANE: toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel; teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani. 2. Teine maailmasõda ÕPILANE: toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda; toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed;	• Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale, selle põhjused ja tagajärjed. Müncheneri pakt. MRP. • Sõjategevuse üldiseloostus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine. Rahu hoidvate organisatsioonide roll ja tähtsus. • Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon. Teise maailmasõja mõjud paikkonnas. Iseseisva riigi kaotamise tagajärjed.

seletab mõisteid *MRP, holokaust, ÜRO*;
kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu;
analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis.

3. Eesti Teises maailmasõjas

ÕPILANE:

toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärg

analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel

analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist

selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;

selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga;

selgitab mõisteid *MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon*;

analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas.

Maailm pärast Teist maailmasõda

1. Külma sõda

ÕPILANE:

arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma

seisukoha ning põhjendab seda

selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo

iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;

- Külma sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad.
- Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika,
- ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted.
- Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon.
- Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid,

seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *külm sõda, kriisikolle, raudne eesriie*.

2. Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

ÕPILANE:

analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel

selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo

arutleb märksõnade või küsimuste toel ajalooüldmõtete ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda

kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel

teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust

iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid

kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel.

3. Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV

ÕPILANE:

analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist

iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooajalooperioode

nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi;

võrdleb eri perioode arutluse käigus;

toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne);

selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;

- kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu. Kommunistliku süsteemi lagunemine, *perestroika* ja *glasnost*, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine.
- Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine. Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud.
- Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis. Teaduse ja tehnika roll ühiskonnas
- Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.

kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis.

4. Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s

ÕPILANE:

kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid

hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest

toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel

märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda

analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,

mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga

toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist

iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel;

teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust.

5. Eesti iseseisvuse taastamine

ÕPILANE:

teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis

selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja

selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu

kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;

seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon*;

nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis.

6. Maailm 1990. aastatest alates

ÕPILANE:

iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel

selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega

märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju

analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,

mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga

toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;

teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel;

teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta;

analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule.

Soovituslik digipädevuste lõiming

Õppeaasta jooksul:

- vaadata vähemalt ühte ajaloolist dokumentaalfilmi
- tutvutakse võimalusel oma sugupuuga
- Canva keskkonnas luuakse ajalooline plakat
- viiakse läbi infootsingut
- otsitakse ajaloolisi allikmaterjale (sh online arhiividest)

- soovi korral osalev ajaloo alastel konkurssidel

Ühiskonnaõpetus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodanikuseoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskustekujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aina. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade koosseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus.

Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.

Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamistvalimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses).

Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted	1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob

saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat. 5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone jaolulisemaid ametikohti. 6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust. 7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata. 8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi. 9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja. 10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti. 11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada. 12. Käitub teadliku tarbijana.	näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine. 4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele. 5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid. 6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas. 7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta. 8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest. 9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega. 10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost. 11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot. 12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt. 13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest. 14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. 15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt. 16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

Õpitulemused

II kooliastmes käsitletakse sotsiaalseid suhteid, vabatahtliku tegevuse võimalusi ja tähtsust, demokraatia põhimõtteid, toimimist ja õpilase võimalusi selles osaleda ning töö ja tarbimise teemasid.

Õpilane:

- 1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt;
- 2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest;
- 3) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid;
- 4) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;
- 5) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena;
- 6) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust;

- 7) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi;
- 8) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud;
- 9) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal;
- 10) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel;
- 11) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades;
- 12) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;
- 13) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;
- 14) kasutab viitamist nõuetekohaselt;
- 15) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;
- 16) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;
- 17) toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud;
- 18) toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda;
- 19) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest;
- 20) loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida;
- 21) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult;
- 22) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt;
- 23) oskab oma aega ja tegevusi planeerida;
- 24) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest;
- 25) koostab eelarve etteantud piirides;
- 26) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;
- 27) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.

III kooliastmes käsitletakse ühiskonda, ühiskonnaelu valdkondi ja sotsiaalseid suhteid ning riigija valitsemisega seotud teemasid.

Õpilane:

- 1) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;
- 2) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;
- 3) teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid;
- 4) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;
- 5) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlikühiskond ja diktatuur;
- 6) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- 7) selgitab avaliku konkursi tähtsust;
- 8) teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris;
- 9) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;
- 10) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;
- 11) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;
- 12) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;
- 13) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;
- 14) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;
- 15) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele omavõimaluste piires vastu seisma;
- 16) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;

- 17) selgitab soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele;
- 18) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;
- 19) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;
- 20) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;
- 21) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;
- 22) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;
- 23) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;
- 24) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- 25) tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- 26) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
- 27) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;
- 28) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;
- 29) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi;
- 30) toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris;
- 31) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;
- 32) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtuühiskonnale;
- 33) analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist;
- 34) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;
- 35) toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas;
- 36) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olulisust ja vajadust teha asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.

II kooliaste

6. klass

1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.
6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.
7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.

11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.

12. Käitub teadliku tarbijana.

Õpitulemused	Õppesisu
Erinevad rahvad ja nende traditsioonid (2 tundi) - Tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta. - Mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt. - Toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud. - Toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda.	- Erinevate rahvaste ja kultuuride tutvustamine ning nende tavade ja uskumuste uurimine. - Kuidas kultuurikonfliktid ja diskrimineerimine tekivad ning kuidas neid vältida. - Kultuurilise identiteedi kujunemine ja selle mõju inimesele.
Peamised usundid Eestis (2 tundi) - Mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt. - Toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud. - Toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda.	- Eestis esindatud peamised usundid ja nende tähtsus. - Usundi roll kultuuris ja ühiskonnas.
Inimeste võrdõiguslikkus ühiskonnas (2 tundi) - Nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust. - Kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal. - Toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud. - Tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta.	- Inimõigused ja nende kaitse seadusandluses. - Võrdõiguslikkus ja diskrimineerimise vastane võitlus ühiskonnas.
Eesti Euroopa kaardil (2 tundi) - Teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt. - Esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest.	- Geograafilised teadmised Läänemere piirkonna ja Euroopa kohta. - Riikidevaheline koostöö ja selle tähtsus.
Ühiskond ja inimese identiteet (2 tundi) - Toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda. - Mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt. - Toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud.	- Isiku identiteet ja selle kujunemine ühiskonnas. - Kultuuri ja väärtuste mõju inimese maailmapildile.
Demokraatlik ühiskond (2 tundi) - Kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel.	- Demokraatia olemus ja toimimine. - Otsuste langetamine demokraatlikus ühiskonnas.

- Osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.	
Seadused ning neist lähtuvad õigused ja kohustused (2 tundi) - Toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud. - Kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal.	- Seadusandlus ja selle roll ühiskonna toimimises. - Seaduste järgimise tähtsus ja tagajärjed.
Lapse õigused ja kohustused (2 tundi) - Nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi. - Loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida.	- Lapse õigused ja nende kaitse. - Tervise ja turvalisuse teemad ning abi otsimine.
Riigikogu - Eesti Vabariigi parlament (2 tundi) - Kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel. - Osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.	- Riigikogu roll ja ülesanded demokraatlikus riigis.
Vabariigi valitsus - riigi täidesaatev võim (2 tundi) - Esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest.	- Vabariigi valitsuse roll ja ülesanded. - Valitsuse mõju riigi ja rahvusvaheliste suhete kujundamisel.
Eesti Vabariigi president (2 tundi) - Selgitab demokraatia põhimõtete toimimist. - Osaleb klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.	- Presidendi roll ja ülesanded Eesti Vabariigis.
Eesti Vabariigi kohalikud omavalitsusüksused: vallad ja linnad (2 tundi) - Loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi. - Leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.	- Kohaliku omavalitsuse ülesanded ja vastutus. - Kogukonna kaasamine ja probleemide lahendamine.
Kokkulepete sõlmimine demokraatlikus riigis (1 tundi) - Osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades. - Kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel.	- Kokkulepete sõlmimise põhimõtted demokraatlikus ühiskonnas.
Kodanikuühiskond (2 tundi) - Toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid.	- Kodanikuühiskonna olemus ja selle toimimine Eestis. - Kogukondlikud algatused ja koostöö.

- Loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi.	
Kodanikualgatuslikud ühendused (2 tundi) - Toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid. - Leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.	- Kodanikualgatuslikud ühendused ja nende roll ühiskonnas. - Noorte kaasamine kodanikuühiskonda.
Kodanikualgatusel põhinev kaitseliit ja Eesti skautide ühing (1 tundi) - Toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid. - Leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.	- Kaitseliit ja Eesti skautide ühingu tegevused ja eesmärgid.
Majandussüsteemid (2 tundi) - Selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi. - Toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest.	- Majandussüsteemide toimimise põhimõtted ja nende erinevused
Pere eelarve (2 tundi) - Koostab eelarve etteantud piirides. - Kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid.	- Eelarve koostamine ja rahaliste vahendite jaotamine. - Säästmine ja selle tähtsus pere eelarves.
Aja planeerimine (2 tundi) - Oskab oma aega ja tegevusi planeerida.	- Aja ja tegevuste planeerimine ning efektiivne ajakasutus.
Karjääri planeerimine (2 tundi) - Oskab oma aega ja tegevusi planeerida. - Toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest.	- Karjäärivõimalused ja nende planeerimine.
Töökultuur ja tööetika (1 tundi) - Toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest.	- Tööetika ja töökultuur töökohal.
Teadlik ja säästev tarbimine (2 tundi) - Kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid. - Selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.	- Säästev tarbimine ja keskkonnateadlikkus.
Teabe leidmine (1 tundi) - Leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot. - Selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid.	- Teabe leidmine ja hindamine, faktide ja arvamuste eristamine.

Autorikaitse (1 tundi) - Kasutab viitamist nõuetekohaselt.	- Autorikaitse põhimõtted ja viitamisreeglid.
Reklaam (1 tundi) - Selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid.	- Reklaami olemus ja selle mõju tarbijale.

III kooliaste

9. klassi lõpetaja:

1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine.
4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega. 10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutusest.
11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

9. klass - ühiskonnaõpetus, 70 tundi

III kooliastmes käsitletakse ühiskonda, ühiskonnaelu valdkondi ja sotsiaalseid suhteid ning riigi ja valitsemisega seotud teemasid.

Alljärgnevalt on õpitulemused jaotatud õpiteemade kaupa. Iga teema all on välja toodud õpitulemused koos õppesisuga ning märgitud on tundide arv, mis on nende teemade käsitlemiseks planeeritud.

1. Majandus (18 tundi)

1.1 Turumajandus (4 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased kirjeldavad erinevate majandussüsteemide toimimist ja iseloomulikke tunnuseid.
- Õpilased teevad vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril ning toovad näiteid nende koostööst ühiskonnas.

****Õppesisu**:** Majandussüsteemide põhialused, turumajanduse toimimine ja selle mõjud, erinevate sektorite roll ühiskonnas.

1.2 Riik ja turumajandus (2 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased selgitavad õigusriigi põhimõtteid ja selle toimimist majanduse kontekstis.
- Õpilased teavad, kuidas riik osaleb majanduse reguleerimises ja milline on riigi roll turumajanduses.

****Õppesisu**:** Õigusriigi ja turumajanduse koostoime, riigi roll turumajanduses.

1.3 Jõukus ja toimetulek (2 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased selgitavad liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ning keskkonnale.
- Õpilased analüüsivad tarbimiskäitumist ja selle mõju toimetulekule ning jõukusele.

****Õppesisu**:** Jõukuse ja toimetuleku mõisted, liigtarbimine ja selle tagajärjed.

1.4 Tööturg ja töösuhted (3 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased analüüsivad võimalusi valitud erialal tegutsemiseks, võrreldes palgatöö ja ettevõtluse erisusi.
- Õpilased teavad, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toovad näiteid selle võimalustest.

****Õppesisu****: Tööturg, töösuhted, palgatöö ja ettevõtlus, sotsiaalne ettevõtlus.

1.5 Maksud (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased teavad maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel ning eristavad otseseid ja kaudseid makse.
- Õpilased oskavad selgitada, kuidas maksude kogumine ja kasutamine toetab ühiskonna arengut.

****Õppesisu****: Maksusüsteemid, maksude roll ühiskonnas, otsesed ja kaudsed maksud.

1.6 Riigieelarve (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased selgitavad riigieelarve koostamise protsessi ja selle olulisust ühiskonna toimimisel.
- Õpilased toovad näiteid riigieelarve jaotamise põhimõtetest ja selle mõjust erinevatele eluvaldkondadele.

****Õppesisu****: Riigieelarve koostamine ja selle jaotamine, valitsemise struktuur, rahaliste vahendite kasutamine.

1.7 Isiklik eelarve (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased analüüsivad oma tarbimiskäitumist ja selle mõju isiklikule eelarvele.
- Õpilased oskavad koostada isiklikku eelarvet ja planeerida oma rahalisi vahendeid teadlikult.

****Õppesisu****: Eelarve koostamine, isikliku eelarve planeerimine ja haldamine, teadlik tarbimine.

1.8 Tarbimiskäitumine (3 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased selgitavad tarbimiskäitumise põhjusi ja mõjusid üksikisikule ja ühiskonnale.
- Õpilased analüüsivad tarbimiskäitumist erinevate näidete põhjal ning pakuvad välja lahendusi liigtarbimise probleemile.

****Õppesisu****: Tarbimiskäitumise mõjutajad, teadlik tarbimine ja selle mõjud, liigtarbimise mõju.

2. Kodanikuühiskond (10 tundi)

2.1 Poliitilised ja kutsealased ühendused (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased teavad, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist.
 - Õpilased selgitavad erinevate poliitiliste ja kutsealaste ühenduste rolli kodanikuühiskonnas.
- **Õppesisu**:** Poliitilised ja kutsealased ühendused, kodanikualgatuse võimalused.

2.2 Vabaühendused ja kodanikuosalus (4 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased teevad vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril ning toovad näiteid nende koostööst ühiskonnas.
- Õpilased selgitavad kodanikuühiskonna toimimise põhimõtteid ja osalemise võimalusi.

****Õppesisu**:** Vabaühenduste roll, kodanikuosalus ja selle tähtsus ühiskonnas, sektoriülese koostöö võimalused.

2.3 Inimõigused ja kodanikuvabadused (4 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased toovad näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas ning selgitavad nende omavahelisi seoseid.
- Õpilased mõistavad inimõiguste ja kodanikuvabaduste olulisust ning oskavad neid kaitsta.

****Õppesisu**:** Inimõiguste ja kodanikuvabaduste mõisted, õiguste ja kohustuste tasakaal, näited õiguste ja kohustuste kohta.

3. Riik ja valitsemine (22 tundi)

3.1 Demokraatlikud ja mittedemokraatlikud riigid (4 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased loetlevad demokraatliku ühiskonna tunnuseid ja selgitavad, kuidas need erinevad diktatuurist.
- Õpilased analüüsivad erinevate riikide demokraatlikke ja mittedemokraatlikke süsteeme ning nende mõju ühiskonnale.

****Õppesisu**:** Demokraatia ja diktatuuri olemus, demokraatliku ühiskonna tunnused, võrdlus erinevate riikidega.

3.2 Võimude lahusus ja tasakaal (4 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased selgitavad võimude lahususe ja tasakaalu põhimõtteid ning toovad näiteid nende rakendamisest Eestis.
- Õpilased mõistavad, kuidas võimude lahusus tagab demokraatliku ühiskonna toimimise.

****Õppesisu****: Võimude lahusus, tasakaal ja kontroll, selle rakendamine Eestis, näited.

3.3 Põhiseadus ja teised õigusaktid (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased teavad, mis on õigusriik, ja selgitavad selle toimimise põhimõtteid.
- Õpilased analüüsivad põhiseaduse ja teiste õigusaktide tähtsust riigi toimimisel.

****Õppesisu****: Eesti Vabariigi põhiseadus, seaduste hierarhia ja nende roll, õigusriigi põhimõtted.

3.4 Vabad valimised - rahva hääl valitsemises (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased toovad näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides.
- Õpilased selgitavad valimiste rolli demokraatlikus ühiskonnas ja osalemise tähtsust.

****Õppesisu****: Valimiste tähtsus demokraatias, valimissüsteemid, osalemise võimalused.

3.5 Riigikogu - kõrgeim seadusandlik võim (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased teavad Riigikogu ülesandeid ja rolli seadusandliku võimuna.
- Õpilased selgitavad, kuidas Riigikogu toimib ja milline on selle mõju ühiskonnale.

****Õppesisu****: Riigikogu ülesanded, seadusandliku võimu roll, seadusloome protsess.

3.6 Vabariigi president - Eesti riigipea (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased teavad Vabariigi Presidendi peamisi üles

andeid ja rolli riigipeana.

- Õpilased selgitavad, kuidas president mõjutab riigi valitsemist ja rahvusvahelisi suhteid.

****Õppesisu****: Vabariigi Presidendi roll ja ülesanded, riigipea mõju riigijuhtimisele.

3.7 Vabariigi valitsus - kõrgeim täidesaatev võim (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased selgitavad Vabariigi Valitsuse ülesandeid ja tähtsust täidesaatva võimuna.

- Õpilased mõistavad valitsuse tööprotsessi ja selle mõju ühiskonna arengule.

****Õppesisu****: Valitsuse ülesanded, täidesaatev võim ja selle tähtsus, valitsuse tööprotsess.

3.8 Kohtusüsteem ja kohtupidamine (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased selgitavad kohtusüsteemi toimimist ja selle rolli õigusriigi tagamisel.

- Õpilased mõistavad õigusemõistmise põhimõtteid ja õiguskaitse olulisust.

****Õppesisu****: Kohtusüsteem, õiguskaitse, õigusemõistmine, õigusriigi toimimise põhimõtted.

3.9 Õiguskantsler ja isikute õiguskaitse (1 tund)

****Õpitulemused****:

- Õpilased teavad Õiguskantsleri rolli ja ülesandeid ning selgitavad, kuidas see kaitseb isikute õigusi.

- Õpilased toovad näiteid olukordadest, kus Õiguskantsler on aidanud kaitsta kodanike õigusi.

****Õppesisu****: Õiguskantsleri roll, isikute õiguste kaitse, näited.

3.10 Maakonnad ja omavalitsused (1 tund)

****Õpitulemused****:

- Õpilased teavad kohalike omavalitsuste ja maakondade ülesandeid ning nende tähtsust piirkondlikus valitsemises.

- Õpilased mõistavad, kuidas omavalitsused ja maakonnad mõjutavad igapäevaelu ja kohalikke teenuseid.

****Õppesisu****: Kohalike omavalitsuste ja maakondade roll, piirkondlik valitsemine, näited omavalitsuste tegevusest.

Siin on nelja viimase teema jaotamine, võttes arvesse sinu antud teemasid:

4. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted (12 tundi)

4.1 Kellest ühiskond koosneb (2 tundi)

****Õpitulemused****:

- Õpilased analüüsivad, kuidas erinevad ühiskonnagrupid mõjutavad ühiskonna toimimist.

- Õpilased selgitavad soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese valikutele.

****Õppesisu****: Ühiskonnagrupid, soorollid, soostereotüübid, sotsiaalne mitmekesisus.

4.2 Kodanikud ja välismaalased (3 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased selgitavad kodanike ja mittekodanike staatust ja õigusi Eestis.
- Õpilased analüüsivad, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist.

****Õppesisu**:** Kodaniku ja mittekodaniku staatus, kodanike õigused ja kohustused, ühiskonna mõjutamise võimalused.

4.3 Ühiskonna mitmekultuurilisus (3 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased võrdlevad tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel.
- Õpilased mõistavad koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul.
- Õpilased analüüsivad diskrimineerimisjuhtumeid ja pakuvad lahendusi.

****Õppesisu**:** Mitmekultuurilisus, stereotüübid ja diskrimineerimine, kultuuriline identiteet, koostöö kultuuriliste erisuste korral.

4.4 Eesti ühiskonna väärtused (2 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased selgitavad Eesti ühiskonna põhiväärtusi ja nende mõju sotsiaalsetele suhetele.
- Õpilased toovad näiteid Eesti ühiskonna väärtustest ja traditsioonidest ning nende muutumisest ajas.

****Õppesisu**:** Eesti ühiskonna põhiväärtused, traditsioonid ja muutused, väärtuste mõju ühiskonna arengule.

4.5 Kommunikatsioon ühiskonnas (2 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased selgitavad kommunikatsiooni tähtsust ühiskonnas ja meedia rolli ühiskondliku arvamuse kujundamisel.
- Õpilased oskavad leida asjakohast infot allikatest, viidata ja tsiteerida nõuetekohaselt.
- Õpilased tunnevad ära valeuudised ja propaganda ning mõistavad nende ohtlikkust ühiskonnale.

****Õppesisu**:** Kommunikatsioonikanalid, meedia mõju, teabeallikad, valeuudised ja propaganda.

5. Eesti Euroopas ja maailmas (8 tundi)

5.1 Eesti välispoliitika ja rahvusvaheline koostöö (2 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased analüüsivad suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide suhteid.
- Õpilased selgitavad Eesti välispoliitika põhimõtteid ja eesmärke.

****Õppesisu**:** Eesti välispoliitika, rahvusvahelised suhted, koostöö rahvusvahelistes organisatsioonides.

5.2 Eesti ja Euroopa Liit (3 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased teavad Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistavad liikmesuse kohustusi.
- Õpilased toovad näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest ning seostavad neid enda eluga.

****Õppesisu**:** Euroopa Liidu struktuur, liikmesriikide kohustused ja õigused, EL kodaniku õigused.

5.3 Eesti ja rahvusvaheline julgeolek (2 tundi)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased selgitavad Eesti osalemist rahvusvahelises julgeolekus ning NATO ja ÜRO rolli selles.
- Õpilased toovad näiteid rahvusvahelistest julgeolekuorganisatsioonidest ja nende tegevusest.

****Õppesisu**:** NATO, ÜRO ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonide roll, Eesti panus julgeolekusse.

5.4 Eesti kultuur maailmas (1 tund)

****Õpitulemused**:**

- Õpilased toovad näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas ja kultuurilaenudest.
- Õpilased mõistavad kultuuripärandi tähtsust ja vajadust selle hoidmiseks.

****Õppesisu**:** Eesti kultuurimaastik maailmas, kultuurilaenud ja mõjud, kultuuripärandi säilitamine.